

ความร่วมมือภาครัฐและเอกชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน*

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS TO PROMOTE COMMUNITY-BASED TOURISM

ภัครธรณ์ เี่ยมอำภา

Pakkaratorn iamumpha

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

(สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์และนโยบายสาธารณะ) มหาวิทยาลัยรังสิต, ประเทศไทย

Doctor of Philosophy Public Administration (Public administration), Ransit University, Thailand

E-mail: Pakkaratorn.rsu2023@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมาของภาครัฐและเอกชนต่อการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) นำเสนอผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย 3) ศึกษาความร่วมมือภาครัฐและเอกชนเพื่อจัดหาแนวทางการแก้ปัญหาผลกระทบด้านลบที่เกิดขึ้น การนำแนวคิดพาราโดม 3 แนวคิด อันได้แก่ 1) การบริหารจัดการภาครัฐแนวเก่า (Old Public Management: OPM) 2) การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) และ 3) การบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS) มาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ การทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีผลกระทบด้านบวกในเรื่องของการสร้างรายได้ให้กับชุมชน แต่ในขณะเดียวกันก็ได้พบผลกระทบด้านลบ ปัญหาด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม และปัญหาด้านเศรษฐกิจ โดยความร่วมมือภาครัฐและเอกชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการดำเนินการของภาครัฐที่ผ่านมาที่มีการประกาศกฎหมายสำคัญเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 มีชุมชนที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน CBT Thailand รวมทั้งสิ้น 50 ชุมชน และมีข้อเสนอแนะในการส่งเสริมและพัฒนาด้านทรัพยากร

* Received 13 September 2023; Revised 21 October 2023; Accepted 21 October 2023

และสิ่งแวดล้อมของภาครัฐและเอกชนในด้านปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น 2) ปริมาณน้ำที่ใช้ในกิจกรรมท่องเที่ยว และ 3) การใช้พลังงานในการขนส่ง รวมถึงการส่งเสริมและพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรมของภาครัฐและเอกชน ในด้านการเกิดวัฒนธรรมผสม 2) การที่สมาชิกครอบครัวต้องเปลี่ยนวิธีการทำงานเป็นภาคการบริการท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้เกิดการแยกตัวของครอบครัว และการส่งเสริมและพัฒนาด้านเศรษฐกิจโดยส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมสินค้าที่มีคุณภาพและความพิเศษของชุมชน โดยเน้นการสร้างความปลอดภัย

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวโดยชุมชน, ความร่วมมือภาครัฐและเอกชน, ปัญหาและผลกระทบด้านลบ

Abstract

This article aimed 1) to review on the past actions of the public and private sectors on supporting community-based tourism, 2) present the negative impacts of community-based tourism in Thailand, and 3) present the negative impact of community-based tourism in Thailand. By adopting 3 paradigms concepts including 1) Old Public Management (OPM), 2) New Public Management (NPM), and 3) New Public Service (NPS) to analyze objectively and found that: Community tourism has had a positive impact in generating income for the community but at the same time, negative effects were found: Resource and environmental problems, Social and cultural problems and economic problems. Through public and private cooperation to promote community tourism, there has been recent government action with the announcement of important laws regarding community tourism. In fiscal year 2022, there are a total of 50 communities that have certified CBT Thailand standards, and there are suggestions for promoting and develop resources and the environment of the public and private sectors in terms of increasing the amount of waste, amount of water used in tourism activities, and the use of energy in transportation. Including the promotion and development of social and cultural aspects of the public and private sectors, in terms of the emergence of a mixed culture, family separation and promoting and developing the economy by using business

techniques and tools to effectively manage and control tourism revenue, planning a trip that covers the whole year, creating a competitive environment for investing in the tourism industry, and emphasizing on creating transparency and efficiency in tourism operations.

Keywords: community-based tourism, public-private partnership, problems and negative impacts

บทนำ

ช่วงปี 2535-2540 โลกตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและหาทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ที่ได้เข้ามาเป็นกระแสใหม่และใหญ่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (กรมการท่องเที่ยว (Department of Tourism), ม.ป.ป.) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) เริ่มเติบโตไปพร้อมๆ กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ภายหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 รัฐบาลไทยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยประกาศให้ปี 2541-2542 เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) (กรมการท่องเที่ยว (Department of Tourism), n.d.) ในปี 2544 ได้มีโครงการ "หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์" (One Tambon One Product: OTOP) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในแต่ละตำบล (ประคอง สายจันทร์, ม.ป.ป.) หลังจากปี 2545 เป็นต้นไป การท่องเที่ยวในชนบทได้เกิดขึ้นในรูปแบบหลากหลาย ต่อมาในปี 2547 มีการกำหนดมาตรฐานสำหรับที่พักในชนบทที่เรียกว่า "ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท" เพื่อให้ผู้ท่องเที่ยวได้สัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนบนพื้นที่ นั่นคือ ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการยอมรับในประเทศไทยในช่วงเวลานั้น และเป็นแนวทางในการสร้างรายได้และเสริมสร้างเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น (รุ่งรวี จิตภักดี, 2566) ซึ่งจากการทบทวนการดำเนินงานของภาครัฐและภาคเอกชนในการสนับสนุนการท่องเที่ยวที่ผ่านมาพบว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีผลกระทบด้านบวกในเรื่องของการสร้างรายได้ให้กับชุมชน แต่ในขณะเดียวกันก็ได้พบผลกระทบด้านลบ ซึ่งไม่ค่อยมีผู้ประมวลรวบรวมและนำเสนออย่างแพร่หลายมากนัก บทความนี้จึงต้องการรวบรวมและนำเสนอผลกระทบด้านลบผ่านการศึกษาข้อมูลและบทความวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งบทความนี้ เป็นงานวิเคราะห์แนวคิดโดยใช้ข้อมูลรองจาก

แหล่งงานวิจัยที่น่าสนใจ ตลอดจนการศึกษาแนวทางการเข้าไปแทรกแซงของภาครัฐและเอกชนในลักษณะนำร่องในช่วงแรกหรือการเข้าไปอำนวยความสะดวกและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามบทบาทที่ภาครัฐและเอกชนสามารถทำได้ เพื่อสุดท้ายแล้ว ชุมชนจะได้มีทักษะและความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยชุมชน

ปัญหาและผลกระทบด้านลบที่เกิดจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวแบบใด ล้วนมีปัญหาและผลกระทบเข้ามาเกี่ยวข้องได้เสมอ เนื่องจากการที่มีนักท่องเที่ยวหรือประชาชนจากแหล่งที่อยู่อาศัยอื่นเข้ามา ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่เพิ่มมากขึ้น เมื่อเกิดการใช้มากขึ้นก็ส่งผลทำให้เกิดของเสียมากขึ้น ทำให้ต้องมีการเพิ่มพาหนะในการเดินทาง ซึ่งทำให้เกิดมลพิษเพิ่มมากขึ้น ในทางสังคมเองก็เปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกัน เมื่อมีนักท่องเที่ยวต่างประเทศเดินทางเข้ามาก็สามารถทำให้เกิดปัญหาทางสังคมได้หลัก ๆ คือ วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน รวมไปถึงปัญหายาเสพติดที่ลักลอบเข้ามาพร้อมการท่องเที่ยว ก็สามารถทำให้เกิดปัญหาทางสังคมได้อย่างรวดเร็ว ผู้เขียนมีประสงค์ชี้ชัดในหัวข้อของบทความนี้ ผนวกกับวัตถุประสงค์ของบทความที่ระบุชัดเจนว่าต้องการอธิบายปัญหาและผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเท่านั้น ทั้งนี้ ผลกระทบด้านลบที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่จะมีสาเหตุมาจากนักท่องเที่ยวเพียงฝ่ายเดียว แต่อาจจะเกิดขึ้นจากตัวเจ้าของชุมชนเอง และหากไม่กระทำตามกฎหมาย กติกา และระเบียบของชุมชน ตลอดจนไม่คำนึงถึงความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในชุมชน ก็สามารถทำให้เกิดผลกระทบด้านลบเพิ่มขึ้นได้และในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะนำเสนอปัญหาและผลกระทบต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

1. ปัญหาด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

แหล่งท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมักอยู่ในพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม เช่น ป่าชายเลน ภูเขา น้ำตก หรือชายฝั่งทะเล จึงสามารถทำให้นักท่องเที่ยวเพลิดเพลินกับความงามของธรรมชาติผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ แต่ในขณะเดียวกัน การที่มีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีปริมาณขยะ การใช้น้ำและพลังงานมากขึ้น รวมไปถึงการใช้รถยนต์ส่วนตัวของนักท่องเที่ยว นำไปสู่ปัญหามลพิษต่าง ๆ ตลอดจนปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว บางคนที่ขาดจิตสำนึก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยผลกระทบทางลบที่สำคัญด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สน.สม.อ.), 2563) พบว่า ในแถบอันดามันมีปัญหามลพิษทางเสียงจากเรือหางยาวและรถยนต์ที่เข้ามาในชุมชนเพิ่มขึ้น สร้างเสียงรบกวนและเพิ่มความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุทางถนน และบางพื้นที่กำลังประสบปัญหาทรัพยากรน้ำจืดขาด

แคลน ในขณะที่เดียวกันบางชุมชนมีปัญหาจากกลิ่นเหม็นจากการปล่อยน้ำเสียจากการแปรรูปแมงกะพรุนลงทะเล ส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตในทะเล และรบกวนชาวบ้านและนักท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น และงานวิจัยการท่องเที่ยวเป็นสาเหตุของปัญหาขยะที่เพิ่มขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว (เพ็ญศิริ สมารักษ์ และคณะ, 2565) และผลการศึกษาในการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากกิจกรรมท่องเที่ยว การสร้างขยะจากนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะขยะพลาสติกและขยะที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ที่จะไปยังถึงขยะและมหาสมุทร โดยในปี พ.ศ. 2560 เกิดขยะมูลฝอยประมาณ 27.40 ล้านตัน และมี ปริมาณขยะที่ มาจากนักท่องเที่ยวประมาณ 54,573 ตัน โดย (NAPHAT SUKCHAROENCHOK, 2562)

2. ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้พบปะกันและเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม รวมไปถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตของกันและกัน ซึ่งจะสร้างสร้างความสัมพันธ์ที่แข็งแรงระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว สามารถส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการแสดง การจัดงานวันสำคัญ หรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้แก่ชุมชน ในขณะเดียวกัน การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตที่เปลี่ยนจากการทำงานเกษตรกรรมมาเป็นการค้าขาย ทำให้เกิดการแยกตัวกับครอบครัวมากขึ้น ทำให้การมีปฏิสัมพันธ์กับลูกหลานลดลง ยิ่งไปกว่านั้น ในบางชุมชน ได้มีคนนอกชุมชนแฝงตัวเข้ามาทำการค้า ทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย อาทิ ยาเสพติด การก่ออาชญากรรม ปัญหาโสเภณี ซึ่งทำให้มีแนวโน้มสูงที่ลูกหลานของคนในชุมชนจะเข้าไปข้องเกี่ยว เนื่องจากขาดการดูแลที่ใกล้ชิดจากอาชีพที่เปลี่ยนแปลงไปของครอบครัว ซึ่งได้สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องผลกระทบทางลบที่สำคัญด้านสังคมและวัฒนธรรม เผ่ามั่ง (คนธรรมพ์ พรถวิล และเสนอชัย เถาว์ชาติ, 2564) พบว่า การที่สมาชิกครอบครัวต้องทำงานในภาคการบริการท่องเที่ยว ซึ่งอาจทำให้เกิดการแยกตัวของครอบครัว และลักษณะการดูแลเด็กเปลี่ยนไป ทำให้เกิดผลกระทบต่อความเข้มแข็งของโครงสร้างครอบครัวในชนเผ่ามั่ง การท่องเที่ยวอาจส่งผลให้เกิดปัญหายาเสพติดและอาชญากรรมในชนเผ่ามั่ง รวมถึงเกิดปัญหาโสเภณี ส่งผลให้มีความเสี่ยงที่จะเกิดการระบาดของโรคต่างๆ และงานวิจัยของ อำนาจและคณะ พบว่า นักท่องเที่ยวได้นำวัฒนธรรมหรือประเพณีจากสถานที่ของตนมาผสมผสานกับวัฒนธรรมของชุมชนหรืออาจจะเรียกได้ว่าวัฒนธรรมผสม ตลอดจนการเข้าใจผิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งอาจเกิดจากความขัดแย้งในวัฒนธรรมที่ถูกนำเสนอที่ไม่เหมาะสม (อำนาจ รักษาพล และคณะ, 2563)

3. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

การท่องเที่ยวโดยชุมชนช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนผ่านการขายสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การขายของฝาก อาหารและเครื่องดื่มท้องถิ่น โดยการสร้างรายได้เหล่านี้ช่วยเสริมสร้างอาชีพและทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน ถึงแม้การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น แต่บรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับชุมชนก็มีรายได้เพิ่มขึ้น จึงทำให้เป็นการฉุดราคาสินค้าอุปโภคบริโภคในชุมชนขยับตัวสูงขึ้นด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยผลกระทบทางลบที่สำคัญด้านเศรษฐกิจ (เพ็ญศิริ สมารักษ์ และคณะ, 2565) พบว่าชุมชนมีค่าใช้จ่ายในการซื้อสินค้าและค่าครองชีพที่สูงขึ้น อันเนื่องมาจากความต้องการที่เพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นแบบหมู่คณะและเน้นการท่องเที่ยวเฉพาะหมู่บ้านที่อยู่ใกล้แหล่งชุมชน ทำให้การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไม่ทั่วถึง ชุมชนมีงานและรายได้ตามฤดูกาลท่องเที่ยวเท่านั้น และการศึกษาปัญหาการลงทุนที่เพิ่มขึ้น (อำนาจ รักษาพล และคณะ, 2563) พบว่า ในการขยายตัวทางการท่องเที่ยวโดยการพัฒนาสถานที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มเติมเป็นสิ่งที่ดีต่อการพัฒนาและเสริมสร้างสถานที่ท่องเที่ยว แต่ในขณะเดียวกัน ทำให้ต้นทุนระยะยาวของการท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย และงานวิจัยการแข่งขันในธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน (รุ่งรวี จิตภักดี, 2566) พบว่าเกิดการแย่งผลประโยชน์กันภายในชุมชน เพื่อได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ที่มากที่สุด ปัญหาที่พบบ่อย ได้แก่ การตัดราคาที่พัก การแย่งลูกค้า การตัดราคากิจกรรมการท่องเที่ยว

จากการศึกษาปัญหาและผลกระทบด้านลบดังกล่าว สามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่า ในช่วง พ.ศ. 2563-2565 ปัญหาและผลกระทบทางด้านลบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ตามผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวในข้างต้น อันสะท้อนถึงความจำเป็นที่ภาครัฐและภาคเอกชนต้องร่วมมือกันเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

ความร่วมมือภาครัฐและเอกชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. การดำเนินงานของภาครัฐ

การดำเนินการของภาครัฐที่ผ่านมามีการประกาศกฎหมายสำคัญเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 เพื่อจัดตั้งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมและดำเนินกิจการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และเผยแพร่ความงามของธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ

ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา และวิวัฒนาการของเทคโนโลยี รวมถึงชักจูงให้มีการเดินทางท่องเที่ยว พัฒนาการท่องเที่ยว และพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว ต่อมา ได้มีพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 ได้กำหนดหลักเกณฑ์การตรวจประเมินพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้อง คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ดี มัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่มีคุณภาพ การรวมกลุ่มบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น และการบริการที่มีการจัดการอย่างมีแบบแผนและมีกระบวนการที่ดี ในปีเดียวกันได้มีประกาศพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 และแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อปี พ.ศ. 2562 อธิบายว่า คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (ท.ท.ช.) มีอำนาจกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ มีหน้าที่ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ภายใต้มาตรา 14 โดยมีหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การกีฬา นอกจากนี้ มีการโอนงานส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์จากสำนักงานพัฒนาภาพยนตร์และแผนการประชาสัมพันธ์ มาเป็นสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว และโอนอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีในการดำเนินงานเกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐการกีฬาแห่งประเทศไทยและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้กับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาตามลำดับ พระราชบัญญัติ สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. อธิบายว่า เพื่อส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศไทย ควรจัดตั้งสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพื่อเป็นตัวแทนของผู้ประกอบอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อให้ผู้ประกอบอุตสาหกรรมท่องเที่ยวดำเนินการอย่างมีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีจรรยาบรรณเพื่อสร้างเสริมประสิทธิภาพของอุตสาหกรรม

ในเวลาต่อมากระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาร่วมกับองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. ได้ร่วมกันจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (CBT Thailand) พ.ศ. 2559-2563 มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินและพัฒนาศักยภาพของชุมชนใน 5 ด้านหลัก คือ การบริหารจัดการ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการบริการ จึงถือเป็นแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวฉบับแรกของประเทศไทยที่มุ่งเน้นการพัฒนาในระดับชุมชนเป็นหลัก เพื่อให้เกิดการกระจายประโยชน์จากการท่องเที่ยวไปสู่เศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง โดย อพท.ใช้เกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก (Global Sustainable Tourism Criteria : GSTC) ในการประเมินใน 4 หัวข้อหลัก คือ การบริหารจัดการที่ยั่งยืน การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบทางสังคม-เศรษฐกิจ การเพิ่มผลประโยชน์

และลดผลกระทบทางวัฒนธรรม และการเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีการกำหนดมาตรฐาน CBT Thailand ไปพร้อมกับมาตรฐาน Homestayซึ่งมาตรฐาน CBT Thailand เป็นหลักเกณฑ์และการตรวจสอบการดำเนินงานของกลุ่มองค์กรท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ประกอบด้วย 6 ด้าน (กองชุมชนและพัฒนาบริการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว, 2561) ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเศรษฐกิจ ด้านการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชน และการทำงานร่วมกับผู้ประกอบการภายนอก ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและผู้ประกอบการ และมาตรฐาน Homestay ประกอบด้วยเกณฑ์ทั้ง 10 ได้แก่ ด้านที่พัก ด้านอาหาร ด้านความปลอดภัย ด้านอัตลักษณ์วิถีชีวิตของเจ้าของบ้านและสมาชิกและบริการ ด้านรายการนำเที่ยว ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชนที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของพื้นที่ ด้านบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์ มีคณะกรรมการบริหารของกลุ่มและมีระบบบริหารจัดการ และด้านการประชาสัมพันธ์ (สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) อพท. , ม.ป.ป.)

จากการศึกษาการทำงานของภาครัฐในการสนับสนุนและแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า โมเดลและต้นแบบชุมชนที่องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) มีทั้งหมด 162 ชุมชน ตามเกณฑ์มาตรฐาน CBT Thailand และมาตรฐาน Homestay ซึ่งในช่วงสถานการณ์โควิด 19 (Covid-19) พ.ศ. 2565 ชุมชน 25 ชุมชน มีรายได้รวมมากกว่า 31 ล้านบาท และบางชุมชนสร้างรายได้มากกว่า 10 กว่าล้านบาท โดย องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) และกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีนโยบายหลักในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่มีชีวิต มุ่งเน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดจากความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในชุมชน นอกจากนี้ อพท. และกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีงบประมาณสนับสนุน 1,000 ล้านบาทต่อปี ทั้งจากจังหวัด กลุ่มจังหวัด ท้องถิ่น นอกจากนี้ องค์ประกอบของ CBT มีทั้งนักพัฒนาการท่องเที่ยว โมเดลต้นแบบ มีกลไกระดับชาติ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ผสานกับยุทธศาสตร์แผนพัฒนาแห่งชาติ 13 แผนการท่องเที่ยว และในปัจจุบันชุมชนได้ทราบว่าในการทำ CBT เรื่องเงินหรืองบประมาณไม่ใช่องค์ประกอบแรก แต่สิ่งสำคัญคือตัวชุมชนเอง

โดยเฉพาะในเรื่องของคนรุ่นใหม่กลับไปบ้านเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน (บทสัมภาษณ์ของ ดร. ประคอง สายจันทร์ ผู้อำนวยการสำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน (สทช.), 2566)

2. ผลการดำเนินงานของภาครัฐและเอกชน

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 มีชุมชนที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน CBT Thailand จำนวน 58 ชุมชน แบ่งเป็นภาคเหนือ 19 ชุมชน ภาคกลาง 16 ชุมชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 11 ชุมชน ภาคใต้ 12 ชุมชน และในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 มีชุมชนที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน CBT Thailand รวมทั้งสิ้น 50 ชุมชน สำหรับปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ยังไม่มีประชาสัมพันธ์จากกรมการท่องเที่ยว (Department of Tourism) จากการทำแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนและสร้างสรรค์ พ.ศ. 2561-2565 ที่ดำเนินการโดยยึดตามยุทธศาสตร์ภายใต้แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2559-2563 ซึ่งในปี พ.ศ. 2566 รายชื่อชุมชนที่มีศักยภาพเชื่อมตลาดชุมชน ที่ อพท. ลงไปดำเนินการ รวม 81 ชุมชน (ปรับปรุงข้อมูลล่าสุดเมื่อ 25 เมษายน 2566) อย่างไรก็ตามจากผลดำเนินงานของภาครัฐและเอกชนดังกล่าว ทางภาครัฐและเอกชนยังไม่ได้กำจัดการปัญหาและผลกระทบด้านลบทั้ง 3 ด้านได้ และแม้ว่าภาครัฐจะได้ดำเนินการต่างๆ ตั้งแต่ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (CBT Thailand) พ.ศ. 2559-2563 การจัดทำมาตรฐาน CBT มาตรฐานโฮมสเตย์ และการร่วมมือกับภาคเอกชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่ปัญหาและผลกระทบตามที่น่าเสนอในตอนต้นก็ยังมีให้เห็นดังปรากฏในงานวิจัยหลายชิ้น

ข้อเสนอสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคต

จากการทบทวนการดำเนินงานของภาครัฐและภาคเอกชนในการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย พบว่า การส่งเสริมและพัฒนา ตลอดจนการแก้ไขปัญหาและผลกระทบด้านลบทั้ง 3 ด้านที่กล่าวมา ภาครัฐสามารถบริหารจัดการเชิงระบบโดยนำค่านิยมพาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (รธน. 2560) ที่มีทั้งค่านิยมการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ซึ่งให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความคุ้มค่า และพาราไดม์การบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS) ซึ่งให้ความสำคัญกับค่านิยมประชาธิปไตยที่เน้นการมีส่วนร่วม ความเป็นธรรม ภาระรับผิดชอบ ความเท่าเทียมกันของสังคม เข้ามาแทนที่ค่านิยมภายใต้พาราไดม์การบริหารจัดการภาครัฐแนวเก่า (Old Public Management: OPM) ที่ให้ความสำคัญกับค่านิยม

ความแน่นอน และความมั่นคงที่เป็นแนวคิดและวิถีปฏิบัติของภาครัฐมาอย่างยาวนาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560: มองผ่านพาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ (ปกรณ์ ศิริประกอบ และคณะ, 2560) พบว่ารัฐธรรมนูญ 2560 เน้นหาความสอดคล้องกับค่านิยมของทั้งพาราไดม์ NPM และ NPS ผสมผสานกันอยู่ โดยมีค่านิยมพาราไดม์ NPS ในสัดส่วนที่มากกว่า โดยเฉพาะเรื่องการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การสาธารณสุข การให้ความสำคัญกับค่านิยมชุมชนในด้านการรักษาสีเขียวและวัฒนธรรมชุมชน การสร้างมาตรการกลไกตรวจสอบของภาครัฐ และการคุ้มครองสิทธิ อาชีพ สิทธิชุมชน สิทธิผู้บริโภค และสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เป็นต้น ซึ่งสามารถนำแนวคิดค่านิยมพาราไดม์ NPM และ NPS ร่วมกับแนวคิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนมาประยุกต์เพื่อการส่งเสริมและพัฒนาด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

1. การส่งเสริมและพัฒนาด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของภาครัฐและเอกชน

จากผลกระทบด้านลบในเรื่อง 1) ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดปัญหาขยะที่ส่งลงไปในธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขยะพลาสติกและขยะที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าพาราไดม์ NPM สามารถใช้เป็นกรอบการบริหารจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพในการท่องเที่ยวโดยชุมชน การส่งเสริมและสนับสนุนการแยกขยะที่ท่องเที่ยวสร้างขึ้น การสนับสนุนการนำขยะรีไซเคิลและการนำขยะไปรีไซเคิลของการกำจัดขยะที่เหมาะสม และพาราไดม์ NPS สามารถใช้เพื่อสร้างการรับผิดชอบทางสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยการสร้างความตระหนักรู้ และการสนับสนุนโครงการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยว นอกจากนี้ สามารถใช้แนวคิดความร่วมมือระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐให้มีการนำเอาความเข้าใจและแนวคิดของทั้งสองฝ่ายมาร่วมกันในการวางแผนและดำเนินโครงการเพื่อเสริมสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขยะในพื้นที่ท่องเที่ยว 2) ปริมาณน้ำที่ใช้ในกิจกรรมท่องเที่ยว อาทิเช่น การอาบน้ำ การล้างรถ และการใช้น้ำดื่มของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น อาจส่งผลให้ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลดลง และมีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นที่อาจต้องพบกับปัญหาขาดแคลนน้ำในบางช่วงของปี ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะว่าสำหรับพาราไดม์ NPM สามารถใช้ในการสนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ท่องเที่ยว เช่น การสร้างระบบการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพในพื้นที่ท่องเที่ยว การสร้างสถานที่สำหรับนักท่องเที่ยวที่มีการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการสนับสนุนโครงการระบบน้ำที่ยั่งยืนและการอนุรักษ์น้ำในพื้นที่ท่องเที่ยว นอกจากนี้ พาราไดม์ NPS สามารถใช้เพื่อสร้างความตระหนักรู้และการเข้าใจในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการใช้น้ำใน

กิจกรรมท่องเที่ยว การส่งเสริมการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและการลดการใช้น้ำที่ไม่จำเป็นในกิจกรรมท่องเที่ยว การเชื่อมโยงกับชุมชนและนักท่องเที่ยวในการออกแบบการใช้งานระบบการจัดการน้ำที่ยั่งยืน และการสนับสนุนโครงการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ท่องเที่ยวภายใต้แนวคิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน และ3) การใช้พลังงานในการขนส่ง โดยเฉพาะการใช้รถยนต์ส่วนตัวของนักท่องเที่ยว มีผลทำให้ปล่อยก๊าซเรือนกระจกและมลพิษทางอากาศเพิ่มขึ้น ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า สำหรับพาราโดม NPM สามารถใช้ในการสร้างระบบการควบคุมและการตรวจสอบที่เข้มแข็งในกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อตรวจสอบว่ามีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและมลพิษจากกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ และใช้ข้อมูลดัชนีและตัวชี้วัดเพื่อวัดผลและประเมินผลของการลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกและมลพิษในกิจกรรมท่องเที่ยว และพาราโดม NPS สามารถใช้เพื่อสร้างความตระหนักรู้และการเข้าใจร่วมกันในการแก้ไขปัญหาปล่อยก๊าซเรือนกระจกและมลพิษในกิจกรรมท่องเที่ยว การสร้างพันธมิตรภายใต้แนวคิดความร่วมมือกับภาคเอกชนและองค์กรที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงการสนับสนุนโครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกและมลพิษในกิจกรรมท่องเที่ยว

2. การส่งเสริมและพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรมของภาครัฐและเอกชน

จากผลกระทบด้านลบในเรื่อง 1) การเกิดวัฒนธรรมผสม ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะว่าสำหรับพาราโดม NPM ในทางปฏิบัติ สามารถสนับสนุนชุมชนในการกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมความยั่งยืนและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นในการท่องเที่ยว และพาราโดม NPS สามารถใช้เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นในกิจกรรมท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมท้องถิ่น การสนับสนุนศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และการสร้างและส่งเสริมพันธมิตรภายใต้แนวคิดการร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น 2) การที่สมาชิกครอบครัวต้องเปลี่ยนวิธีการทำงานเป็นภาคการบริการท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้เกิดการแยกตัวของครอบครัวและมีลักษณะการดูแลเด็กเปลี่ยนไปส่งผลให้เกิดปัญหาหาเสพติดและอาชญากรรม รวมถึงเกิดปัญหาโสเภณีที่เพิ่มความเสี่ยงในการเกิดการระบาดของโรคต่างๆ ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า การประยุกต์พาราโดม NPM และ NPS สามารถส่งเสริมการเข้าร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมที่เน้นการสร้างสรรคและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การสร้างกลุ่มทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและภาครัฐ เพื่อแก้ไขปัญหาการแยกตัวของครอบครัว การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและการสร้างสรรคเพื่อลดปัญหา

ยาเสพติดและอาชญากรรม และการสร้างโครงสร้างสนับสนุนสำหรับการรับมือกับปัญหาโรคต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว นอกจากนี้ สามารถสร้างการศึกษาและการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นมิตรต่อประชาชนเกี่ยวกับผลกระทบของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของยาเสพติดและอาชญากรรมต่อครอบครัวและสังคม การเสริมสร้างการศึกษาให้แก่นักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับปัญหาที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดโครงการศึกษา การจัดกิจกรรมการสื่อสาร และการเผยแพร่ข้อมูลทางออนไลน์ เป็นต้น

3. การส่งเสริมและพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

จากผลกระทบด้านลบในเรื่อง 1) ชุมชนมีค่าใช้จ่ายในการซื้อสินค้าและค่าครองชีพที่สูงขึ้น ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะว่า พาราไดม์ NPM และ NPS สามารถส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมสินค้าที่มีคุณภาพและความพิเศษของชุมชน ซึ่งสามารถเพิ่มรายได้และสร้างโอกาสในการทำงานและการประกอบอาชีพให้กับชุมชน และการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐสามารถช่วยในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาชุมชนทางท่องเที่ยว โดยการสร้างโอกาสให้กับธุรกิจท้องถิ่น การสนับสนุนโครงการท่องเที่ยวท้องถิ่น และการเพิ่มสมรรถนะในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน 2) การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไม่ทั่วถึง ชุมชนมีงานและรายได้ตามฤดูกาลท่องเที่ยวเท่านั้น ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า พาราไดม์ NPM และ NPS สามารถใช้เทคนิคและเครื่องมือทางธุรกิจเพื่อจัดการและควบคุมรายได้จากการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ โดยการวางแผนการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมทั้งปี การสร้างแผนการตลาดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวที่ไม่เป็นฤดูกาล และการจัดการรายได้ในช่วงเวลาที่ไม่มีการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ การสนับสนุนศูนย์การศึกษาและอบรมที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การส่งเสริมการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวท้องถิ่นที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูกาลที่ไม่เป็นฤดูกาล และประกอบกับแนวคิดความร่วมมือหรือสร้างพันธมิตรกับภาคเอกชนเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในช่วงฤดูกาลที่ไม่เป็นฤดูกาล เช่น การส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การจัดโครงการและเครื่องมือการสนับสนุนให้ธุรกิจท้องถิ่นที่สามารถดำเนินกิจกรรมในช่วงฤดูกาลที่ไม่เป็นฤดูกาลได้ 3) ปัญหาการลงทุนที่เพิ่มขึ้นทำให้ต้นทุนระยะยาวของการท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า พาราไดม์ NPM สามารถสร้างสภาวะการแข่งขันในการลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยเน้นการสร้างความปลอดภัยและประสิทธิภาพในการดำเนินงานท่องเที่ยว อาทิเช่น การลดขั้นตอนในกระบวนการอนุมัติโครงการท่องเที่ยว การเพิ่มความสะดวกในการจัดหาที่พักและบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และการสร้างโครงสร้างพื้นฐานท่องเที่ยวที่มีคุณภาพเพื่อดึงดูดการลงทุนจากภายในและ

ภายนอก และนำพาราโดม NPS มาปรับใช้ในการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถสร้างความสัมพันธ์ และการร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐและเอกชนกับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งส่งผลให้มีการลงทุนที่ยั่งยืน ในโครงการท่องเที่ยวชุมชน อาทิเช่น การส่งเสริมการสร้างควมสามัคคีในชุมชนท้องถิ่น เช่น การสนับสนุนโครงการท้องถิ่นที่สร้างงานและช่วยเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน และ 4) การแก่งแย่งผลประโยชน์กันภายในชุมชน เพื่อได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ที่มากที่สุด ปัญหาที่พบบ่อย ได้แก่ การตัดราคาที่พัก การแย่งลูกค้า การตัดราคากิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า สามารถนำเอาพาราโดม NPM มาปรับใช้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการสร้างความโปร่งใสและเสริมสร้างความเชื่อมั่นในระบบการท่องเที่ยว โดยการเพิ่มความโปร่งใสในกระบวนการตัดราคา และการแย่งลูกค้า อาทิเช่น การกำหนดกฎระเบียบที่ชัดเจนและเป็นธรรม เพื่อป้องกันการแก่งแย่งผลประโยชน์และการตัดราคาที่ไม่เหมาะสม และพาราโดม NPS โดยเน้นการสร้างโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจนในการแบ่งปันและการจัดการรายได้ อาทิเช่น การสร้างภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวระหว่างธุรกิจท้องถิ่น เพื่อเพิ่มกำลังในการต่อรองราคาและสร้างรายได้ที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ตามการเข้ามาสนับสนุนจากภายนอกนั้น ควรจะเป็นชั่วคราวเท่านั้น เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้ด้วยชุมชนเองในระยะยาว และการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดจากความร่วมมือของภาครัฐและเอกชน ควรเริ่มจากการที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีแนวคิดริเริ่มมาจากชุมชนเอง โดยผู้นำชุมชนจะเป็นตัวกลางในการช่วยสนับสนุนชุมชนในการตัดสินใจและการดำเนินการต่างๆ ด้วยวิธีนี้ชุมชนจะได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการพัฒนาและดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งภาครัฐและเอกชนมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและสร้างสรรค์โครงการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยการสนับสนุนการฝึกอบรมและการสนับสนุนทางการเงิน เพื่อช่วยเหลือชุมชนที่ไม่มีทรัพยากรและทักษะในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน นอกจากนี้ ยังสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการตลาดและการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อีกด้วย

สรุป

การดำเนินงานที่ผ่านมาของภาครัฐและเอกชนต่อการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนพบว่าชุมชนทั่วทั้งประเทศยังขาดสมรรถนะด้านการบริหารจัดการ ซึ่งบางชุมชนที่มีการขัดแย้งกันเองภายในชุมชน เนื่องจากความเข้าใจไม่ตรงกัน การขัดแย้งระหว่างสมาชิกและผู้นำของชุมชนคนในชุมชนไม่ยอมรับผู้นำเครือข่ายที่เป็นคนต่างถิ่น เพราะอาจจะเข้าใจว่ามาหาผลประโยชน์กับชุมชน จากการทบทวนวรรณกรรมและรวบรวมบทความที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการการ

ท่องเที่ยวโดยชุมชนพบว่า ภาครัฐและเอกชน หน่วยงาน และภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรกลับมาเล็งเห็นถึงความสำคัญที่นอกเหนือจากการพัฒนาและส่งเสริมภายใต้โครงการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ (Role beyond CBT development) นอกจากนั้นในการพัฒนาแบบ Beyond CBT ควรมีการกำหนดและดำเนินการที่มุ่งเน้นให้มุ่งเน้นให้เกิดการเติบโตและยั่งยืนของชุมชน ควรสร้างการเข้าร่วมและการรับผิดชอบทางสังคมในการพัฒนา CBT ให้กับชุมชน หรือสร้างองค์กรที่มีการร่วมมือระหว่างชุมชน ควรมีการสร้างความร่วมมือที่เข้มแข็งและยั่งยืนเพื่อให้มีทรัพยากรที่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ควรใช้ช่องทางการโปรโมต โดยสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์ และควรตรวจสอบปรับปรุงแผนและกิจกรรม Beyond CBT เพื่อติดตามและตระหนักถึงผลสำเร็จ ตลอดจนทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และปรับปรุงตามความต้องการเพื่อให้โครงการเติบโตในทิศทางที่ถูกต้อง

อย่างไรก็ตามข้อจำกัดของบทความนี้ได้แก่ บทความนี้เป็นงานวิเคราะห์แนวคิดตามแนวทางการใช้ข้อมูลรองจากแหล่งงานวิจัยที่น่าสนใจ (Secondary Data Sources) ในการศึกษาครั้งนี้ต่อไปควรมีการนำผลการศึกษานี้ ไปประกอบในการอธิบายงานวิจัยที่เกิดจากการลงพื้นที่และเก็บข้อมูลจริงในอนาคตร่วมกับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายสนับสนุนความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บรรณานุกรม

- กรมการท่องเที่ยว (Department of Tourism). (ม.ป.ป.). ประกาศเขตพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวในท้องถิ่นหรือชุมชน ตามพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551. ม.ป.ป. . เรียกใช้เมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก <https://www.dot.go.th/content-sharing/content-sharing-detail/17>
- กรมการท่องเที่ยว (Department of Tourism). . (ม.ป.ป.). ประวัติความเป็นมาของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2565. เรียกใช้เมื่อ 9 พฤษภาคม 2566 จาก <https://www.mots.go.th/news/5793>
- ประคอง สายจันทร์ . (ม.ป.ป.). ผู้อำนวยการสำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน (สทช.), สัมภาษณ์โดย วิชาพร วัฒนวิทย์ (ผู้ดำเนินรายการ). ท่องเที่ยวโดยชุมชน โอกาสของทางเลือก รายการ คุณเล่า เราขยาย (Thai PBS) . เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2566 จาก <https://youtu.be/86dLbHHXEmw>

- เพ็ญศิริ สมารักษ์ และคณะ. (2565). ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางสระแก้ว อำเภอแหลมสิงห์จังหวัดจันทบุรี. วารสารวิจัยรำไพพรรณี, 16(1), 46-57.
- ปกรณ ศิริประกอบ และคณะ. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. ใน มองผ่านพาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ (หน้า 27-64.). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สนส.ม.อ.). (2563). สรุปผลการประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวชุมชน และข้อเสนอเชิงนโยบายในการทำยุทธศาสตร์ การท่องเที่ยวชุมชนอันดามัน. สถาบันนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- รุ่งรวี จิตภักดี. (2566). นวัตกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) อพท. . (ม.ป.ป.). รายชื่อชุมชนที่มีศักยภาพเชื่อมตลาดชุมชน ที่ อพท. ลงไปดำเนินการ . 2566. . เรียกใช้เมื่อ 26 เมษายน 2566 จาก https://catalog.dasta.or.th/dataset/23_01
- คนธรรพ์ พรถวิล และเสนอชัย เถาว์ชาลี. (2564). ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชนเผ่าม้ง ตำบลรวมไทยพัฒนา อำเภอพบพระ จังหวัดตาก. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 6(1), 103-110.
- อำนาจ รักษาพล และคณะ. (2563). ผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน เกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร. วารสารการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, 9(1), 50-70.
- NAPHAT SUKCHAROENCHOK. (2562). THE IMPACTS OF COMMUNITY-BASED TOURISM IN TERMS OF ECONOMIC, SOCIAL, AND ENVIRONMENTAL DIMENSIONS FOR THE LOCAL COMMUNITIES IN THAILAND. COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY, 4.